
HISTÒRIA DEL CULTIU DEL CLAVELL A CATALUNYA

Pere Cabot^{1, 3} i Ramon Badosa^{2, 3}

1. Enginyer agrònom. Grup Jardins i Jardiners: Art, Ciència i Ofici als Països Catalans, ICEA
2. Enginyer tècnic agrícola. ICEA
3. Jurat de Viles Florides

REBUT: 31 d'octubre de 2016 - ACCEPTAT: 26 d'abril de 2017

RESUM

Aquest recull de coneixements i vivències dels autors pretén donar una visió global de la història del cultiu del clavell a Catalunya. Si bé és cert que al llarg dels anys se n'han conreat petites superfícies al camp de Tarragona, a les Terres de l'Ebre i a l'Empordà, parlar del cultiu del clavell a Catalunya com a activitat econòmica és referir-nos al cultiu a la comarca del Maresme, on va esdevenir durant molts anys un signe d'identitat fonamental en l'economia i en la vida social de bona part de la població. Volem també contribuir a recuperar la memòria històrica del cultiu més representatiu de l'horticultura ornamental a casa nostra i incentivar altres estudiosos a aprofundir i completar aquest modest treball.

PARAULES CLAU: clavell, història, Catalunya.

HISTORIA DEL CULTIVO DEL CLAVEL EN CATALUÑA

RESUMEN

Esta recopilación de conocimientos y vivencias de los autores pretende ofrecer una visión global de la historia del cultivo del clavel en Cataluña. Si bien es cierto que a lo largo de los años se han cultivado pequeñas superficies en el campo de Tarragona, Tierras del Ebro y el Ampurdán, hablar del

Correspondència: Pere Cabot. Tel.: 678 534 087. A/e: peretcabot@gmail.com.

P. Cabot, R. Badosa

cultivo del clavel en Cataluña como actividad económica es referirnos a la comarca de El Maresme, donde este cultivo representó durante mucho tiempo un signo de identidad fundamental en la economía y la vida social de buena parte de la población. Queremos también contribuir a recuperar la memoria histórica del cultivo más representativo de la horticultura ornamental en Cataluña y despertar el interés a otros estudiosos para profundizar y completar este modesto trabajo.

PALABRAS CLAVE: clavel, historia, Cataluña.

HISTORY OF CARNATION CULTIVATION IN CATALONIA

ABSTRACT

This compilation of the authors' knowledge and experiences seeks to provide an overview of the history of carnation cultivation in Catalonia. Although this flower has been grown over the years in small areas near Tarragona, the Terres de l'Ebre region and L'Empordà region, to speak of carnation cultivation as an economic activity in Catalonia is to speak of El Maresme region, where for many years it has been a hallmark of the fundamental economic and social life of much of the population. We would also like to foster the recovery of the historical memory of the most representative ornamental horticulture crop in Catalonia and to encourage other researchers to enlarge upon and complete this modest study.

KEYWORDS: carnation, history, Catalonia.

1. INTRODUCCIÓ

De sempre, la comarca del Maresme s'ha caracteritzat per la introducció de tècniques innovadores estretament lligades a la sedentarització dels humans, i també per la capacitat d'evolució tan necessària sobretot al sector agrari degut a l'estructura minifundista de la propietat d'aquesta comarca (Grup Plèiade, 1985).

Dos fets van resultar fonamentals en la implantació del cultiu de clavell al Maresme:

- L'atac a la vinya per la fil·loxera, que va entrar al Maresme el 1882 i que va comportar el pas de secà a regadiu, és a dir, de «vinya» a «sínia», que va donar lloc a la construcció de mines i basses per a disposar d'aigua (Badosa, 1982).

- La importància que va tenir el cultiu de la patata a principi del segle xx (figura 1), per l'exportació sobretot a Anglaterra i França, que va aconseguir el 1933 la primera denominació d'origen: Mataró Potatoes (Grup Plèiade, 1985).

FIGURA 1. *Recol·lectant i pesant patata tendra a Can Vila. Any 1946*

Font: Llorenç Vila.

El clavell no era un cultiu agrícola més, sinó una activitat productiva que va tenir influència en moltes famílies pageses i, a més, va acabar afectant positivament altres sectors productius amb els quals es relacionava estretament. La importància que va tenir aquest conreu va ser tan notòria que fins i tot avui, quan es parla de la comarca del Maresme, es relaciona amb el cultiu del clavell i, quan es parla del clavell, es pensa en la comarca; és a dir, que el conreu del clavell ha estat un símbol emblemàtic de la comarca. Cal dir, però, que les necessitats climatològiques i ecofisiològiques del cultiu varen limitar la superfície del conreu a les poblacions més temperades: entre Tiana i Llanerès.

Quan el cultiu va tenir més importància va ser entre els anys 1940 i 1970, en els quals varen arribar a viure de l'activitat directa més de quinze mil persones, a més de generar molt treball indirecte, ja que necessitava nombrosos subministraments externs de diverses especialitats, com distribuïdors de productes fitosanitaris i adobs, empreses d'hivernacles, transportistes, comer-

P. Cabot, R. Badosa

ciants, artesans de la cistelleria, subministradors de canyes i fils, etc. Inicialment, el conreu era molt artesanal i el portaven a terme les empreses familiars en les quals tots els membres de la família estaven implicats i tot-hom tenia una tasca a fer. Aquesta circumstància va «blindar», molts anys, el conreu, que presentava unes dificultats que només amb l'experiència dels pagesos es podia dur a terme (Badosa, 1982).

Malgrat tot, les tècniques van anar evolucionant amb el temps en el sentit de la simplificació de les diferents pràctiques agrícoles, amb més aportació d'inversions i tecnologia que substituïa a poc a poc mà d'obra; això, a la llarga, va comportar que el cultiu s'anés estenent a altres indrets fins al punt que va arribar a ser no competitiu per als pagesos del Maresme.

FIGURA 2. *Paneres per a transportar els clavells, estació de Vilassar de Mar. Anys 1950*

FONT: Arxiu Municipal de Vilassar de Mar.

Les primeres explotacions que van patir la pèrdua de competitivitat van ser les més grans, les no familiars, on pesava més la mà d'obra aliena, ja que, segons dades del Servei d'Extensió Agrària, el cost inherent a «mà d'obra» representava un 50-55% dels inputs en campanya. La necessitat d'inversions per exigències climàtiques, el cost salarial del treball, les millores del transport i la tecnologia de postcollita provocaren una pèrdua de com-

Història del cultiu del clavell a Catalunya

petitivitat i un desplaçament de la producció a altres indrets de l'Estat amb condicions climàtiques més benignes i amb menys costos de producció com la regió de Múrcia, Andalusia i posteriorment altres països com Colòmbia i Kènia (Badosa, 1982).

Hi havia dos sectors íntimament relacionats amb el món del clavell a la comarca: la producció i el comerç. La producció, i la tecnologia que comportava, estava contínuament en evolució, i adequava les modalitats de conreu en funció de l'aparició constant de noves varietats, noves modes, evolució de la demanda i rendibilitat.

Els sistemes de comercialització eren molt variats i també tenien presents en tot moment les modes i la fluctuació de la demanda al llarg de l'any, ja que els pics de demanda han estat sempre molt relacionats amb dates singulars.

Al principi, alguns pagesos, més emprenedors, n'assumien directament la comercialització, bé portant personalment els clavells als mercats de Barcelona (la Rambla, Montjuïc, Mercabarna, etc.) o enviant-los a «províncies» majoritàriament via ferrocarril. Era habitual veure diàriament corrues de carretons plens de paneres de clavells per a facturar-les i «embarcar-les» a les estacions del tren (figura 2).

FIGURA 3. *Cooperativa Florimar, Vilassar de Mar. Anys 1950*

FONT: Arxiu Municipal de Vilassar de Mar.

P. Cabot, R. Badosa

Més tard, es va imposar el transport per carretera i el cooperativisme va assolir un pes important, ja que duia a terme una tasca comercialitzadora fonamental sobretot quan es tractava d'enviar clavells a l'estranger. Les cooperatives Florimar (figura 3) i Florsall eren reconegudes pel nombre de socis i per la feina desenvolupada. També varen néixer altres societats per a l'exportació com Vilagel, Florispania, etc. Hi havia també una quantitat notable de comerciants que actuaven com a intermediaris treballant a comissió o, fins i tot, comprant camps sencers abans de la collita (Badosa, 1982).

Així, el cultiu del clavell era un cultiu molt social per la quantitat de persones que ocupava de molt variada qualificació, i amb un fort arrelament a la comarca, afavorit per les condicions de clima i sòl, així com per la preparació de la pagesia. Actualment, el clavell té una presència testimonial pel que fa a la producció per a flor tallada, però ha augmentat notablement la producció com a planta de test per a l'exportació, i la distribució de clavell des de Catalunya segueix amb gran dinamisme.

2. ANTECEDENTS

Del gènere *Dianthus* es coneixen més de 250 espècies descrites, de les quals unes dotze i multitud de subespècies són presents a Catalunya, algunes d'interès en jardineria, com ara: *D. deltoides*, *D. chinensis*, *D. caesius*, *D. armeria*, *D. barbatus*, *D. chabaud*, etc., i el *D.*, *caryophyllus*, que posteriorment va donar lloc als clavells fluorescents (Albertos i Odriozola, 1971). Etimològicament, *Dianthus* prové del grec: *anthos* ('flor': flor divina, flor de Júpiter).

Les primeres referències del cultiu daten de fa uns dos mil anys, en el temps de Cèsar August (llibre xv de Plini el Vell). En el segle xv, el francès René de Provença, que ve de Nàpols, s'instal·la a Ais de Provença, i, a més d'alguns treballs en jardineria, comença a cultivar clavells. Així doncs, l'origen del cultiu el podem situar al sud d'Europa, d'on s'estén per tot el continent, i durant la dominació àrab pren auge a Catalunya (Albertos i Odriozola, 1971).

Fins al 1835, les varietats conreades només produïen unes flors a la tardor i a la primavera. El 1835 l'horticultor lionès Dalmais selecciona una planta de clavell de la varietat maó, que, degut a una mutació, refloreix. Per encreuaments, alguna mutació intel·ligent i la selecció posterior, es comencen a aconseguir cultivars de clavells comercials (Albertos i Odriozola, 1971).

A Catalunya, la floricultura comercial comença a mitjan segle xix. Els agricultors de la zona alta de Barcelona es reconverteixen en floricultors per a millorar rendibilitat; conreen: violetes, roses, violer, dàlies, nards i alguns clavells. A principi del segle xx, per la pressió urbanística, es traslladen ma-

oritàriament al Maresme. El 1911, Josep Ferrer i Guàrdia conreava clavells a Llançà. Segons referències, el 1918 a la sala Recreo es duu a terme la primera mostra de clavells amb test a Sitges, mostra que encara se celebra actualment. Ramon Aldrufeu es trasllada l'any 1919 de Barcelona a Vilassar de Mar a la sinya del Rellotge (Cabot i López, 2008).

3. MOMENT CLAU: COMENÇA EL CULTIU COM A ACTIVITAT PRODUCTIVA I ECONÒMICA

El 1922 arriba el floricultor milanès Beniamino Farina i la seva esposa Bianca Rambaldi (figura 4), atrets, sens dubte, per les excel·lents condicions edafoclimàtiques del Maresme i hi fan la primera plantació just on ara està emplaçat el Mercat de Flor i Planta Ornamental de Catalunya. També a partir dels contactes amb la família Batlle, cultiven clavell a la finca El Blaqueig de Vilassar de Dalt. Els pagesos veïns observen la producció de tiges florals per metre quadrat, i també fan plantacions; la superfície conreada augmenta fins que el 1930 es produeix un desequilibri entre la producció i la capacitat d'absorció del mercat. El cultiu del clavell va seguir, però, en arribar el 1936, moltes terres de cultiu de clavell passen a horta, patata i algun cereal (blat) a causa de la guerra i la necessitat d'aliments. Acabada la guerra, a partir dels anys 1939-1940, comença novament a augmentar la superfície de clavell, i es consoliden les varietats de clavell anitas; algunes de les varietats més significatives varen ser: lina, charleston, solei, càndid... (Lleonart *et al.*, 1981).

La producció estava, bàsicament, en mans d'explotacions familiars, excepte el cas d'alguna gran explotació que substituïa el factor artesanal per la utilització de mà d'obra assalariada poc qualificada. Les plantacions eren en solcs i les feines molt variades (figura 5); algunes es donaven a empreses externes, com llaurar, els tractaments fitosanitaris, clavar les canyes de l'enramat o filar, normalment a preu fet. Altres feines eren pròpies dels membres de les explotacions, amb suport d'assalariats, com l'arrelament d'esqueixos, plantar, pinçar, passar caps, regar, collir, pelar les tiges, lligar i empaquetar.

És curiós el procediment de la preparació de les flors en poms (desenes o dotzenes), paquets (tres poms) i grosses (tres paquets). Preparades les grosses, se subministraven amb paneres grans de canya. Per a enviar a províncies i a l'exportació, es preparaven palmetes o poms i s'embalaven en paneres de canyes per a l'embarcament i més tard en caixes de cartró. En qualsevol cas, les formes de presentació comercial també varen anar evolucionant.

Els règims d'explotació eren variats, des de l'explotació directa pels empresaris (propietaris o arrendataris) fins a la parceria (a mitges), on normalment el propietari posava la terra, l'aigua i les primeres matèries i el mitger,

P. Cabot, R. Badosa

la feina. Els ingressos es repartien a mitges. La plantació es feia en solcs i el reg a manta; això provocava problemes d'entollament i atacs de fongs. Per això, es plantava a mig solc i es deixava en estat de saó l'entorn de l'esqueix. Amb aquesta pràctica s'aconseguia mantenir el coll de la planta en millors condicions d'humitat per a resistir les malalties provocades pels fongs.

FIGURA 4. Bianca Rambaldi i Beniamino Farina. Anys 1940

FONT: Francesc Cabot.

Apareixen les primeres plagues: cuca del clavell (diversos lepidòpters com *Tortrix viridiana* i *Epichoristodes acerbella*), aranya roja (*Tetranychus urticae*), minadors (*Liriomyza dianthicola* i *L. trifolii*), trips (*Frankliniella occidentalis*), pugons, etc. (Cabot i San Pedro, 1991). També comencen els problemes de «boles», provocats pels nematodes: és el que els pagesos anomenaven *terra cansada*, i això obligava a desinfectar el sòl abans de la plantació. L'aplicació i dosificació del producte de tractament era ben curiosa, ja que el dicloropropà amb dicloropropè (DD) s'incorporava amb un porró amb el broc adequat a la dosi necessària, que s'aplicava darrere l'arada en el moment de llaurar.

El cultiu del clavell va consolidar l'explotació familiar i va generar necessitat de mà d'obra aliena; això va fer que es produís l'absorció dels treballa-

dors del tèxtil i una arribada important de treballadors d'altres indrets de l'Estat, com el Maestrat, Extremadura, Múrcia, etc.

A principi dels anys cinquanta va començar l'exportació a Alemanya, Suïssa i Bèlgica, i a partir dels anys seixanta, la situació econòmica afavoreix el consum interior menys exigent.

FIGURA 5. *Reg a manta mitjançant solcs en una plantació de clavell. Juliol de 1956*

FONT: Arxiu Municipal de Vilassar de Mar.

4. COMENÇA LA DÈCADA DELS ANYS SEIXANTA AMB NOUS GRUPS DE CULTIVARS

A partir dels anys seixanta, el cultiu s'estén a altres indrets de l'Estat espanyol i a altres països, tal com hem explicat a la introducció, i a Catalunya es diversifica la producció amb altres espècies com roses, bulboses, gerbe-

P. Cabot, R. Badosa

res, *paniculata*, etc. Amb les fortes gelades de l'any 1956 i les nevades de 1962, els productors comencen a buscar varietats de clavell més resistents i d'uns altres paràmetres de qualitat.

A més dels obtentors italians de noves varietats del clavell anomenat *italià* a l'aire lliure (figura 6), apareixen també nombrosos obtentors locals que aconseguen grans varietats molt ben adaptades. L'etapa més forta de l'obtenció de noves varietats i de producció d'esqueixos va ser a partir de l'any 1965. Aquest fet s'explica perquè és amb el clavell italià quan es comencen a cobrar *royalties*, cosa que es va consolidar posteriorment amb les varietats mediterrànies i minis, i també perquè, malgrat la disminució de superfície de producció a Catalunya (figura 7), augmenta en altres indrets de l'Estat i en altres països.

FIGURA 6. Camp de clavell italià a l'aire lliure (entre 1950 i 1960)

FONT: Arxiu Municipal de Vilassar de Mar.

Alguns d'aquests obtentors van ser: Rambaldi, Jordi Aguilà - Mercedes Vilà, Josep Solà, Àngel Farina (amb obtencions també de Nobio), CRIDA-04 d'INIA, Francisco Badia (amb varietats de Mansuino), Miguel Lequio (Cabot i San Pedro, 1991).

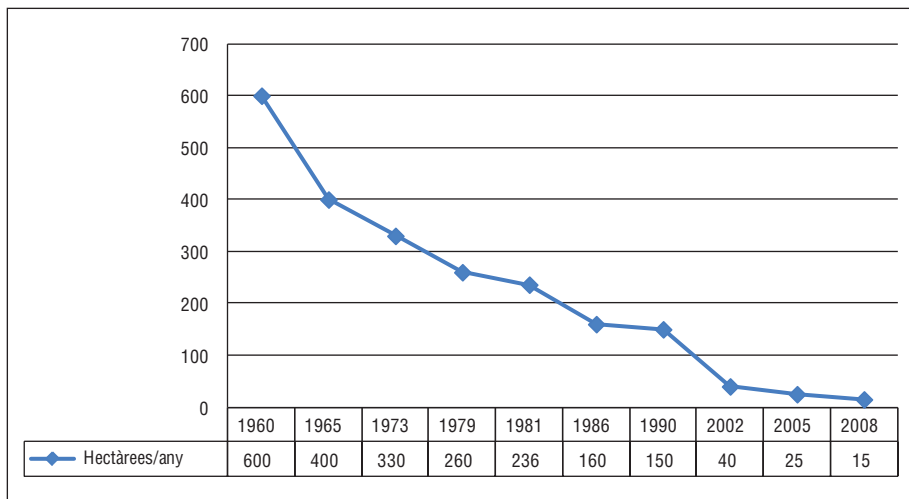
Aquestes varietats eren objecte de *royalties* per als obtentors. Algunes de les més cultivades van ser mireia, inés, robertino, saturno, carmen, pirineu,

Història del cultiu del clavell a Catalunya

sitges, boccacio, manolo, flor de mayo, rubino, montserrat caballé (Cabot i San Pedro, 1991).

També a partir dels anys seixanta apareixen les varietats americanes anomenades *varietats sim* (de William Sim), amb més qualitat però amb més exigències climàtiques: es construeixen molts hivernacles de ferro i vidre, però la nevada de 1962 en va deteriorar molts i comencen les cobertes de fusta o metàl·liques amb polietilè. Cal dir que les varietats sim (figura 8), a més de tenir unes característiques i un comportament molt uniformes, estaven lliures de *royalties*. Algunes d'aquestes varietats van ser: william (vermell), white (blanc), pink i lena (roses), yellow (groc), red i scania (vermells), arthur (blanc estriat), tangerine (taronja), nora (rosa), lolita (rosa estriat) i cali (blanc) (Cabot i San Pedro, 1991).

FIGURA 7. Evolució de la superfície de conreu del clavell al Maresme entre els anys 1960 i 2008

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Servei d'Extensió Agrària (SEA).

Va ser molt important la sensibilitat a una greu malaltia vascular produïda per un fong: *Fusarium oxysporum*. Comença la lluita per a intensificar els sistemes de desinfecció del sòl amb la utilització de metam-sodi (Vapam) o bromur de metil, a dosis altes malgrat la fitotoxicitat d'aquests productes i amb resultats que no sempre eren totalment satisfactoris. El reg era per aspersió baixa tipus Gontié i, posteriorment, va ser amb sistemes de reg localitzat. L'enramat es fa amb pals de castanyer o varetes de ferro i malla prefabricada, que es col·loca abans de fer la plantació o un cop feta, i es puguen les capes amb el creixement i reforçant els laterals.

FIGURA 8. Varietat *sim de clavell* en hivernacle. Juliol de 1958

FONT: Arxiu Municipal de Vilassar de Mar.

La propagació es feia sempre a partir d'esqueixos. El material vegetal de base no procedia mai d'una plantació de producció, ja que es produïa una pèrdua de productivitat per envelliment i virosi.

Es posà en funcionament el grup de cultiu *in vitro* al centre de Cabrils de l'Institut de Recerca i Tecnologia Agroalimentàries (IRTA), que va començar el 1979 sota la direcció d'Enric Melé i Quima Messeguer. Els avenços que va aconseguir aquest grup acabaren aplicant-se al sector productiu, també va propiciar la creació de laboratoris privats, alguns dels quals desenvoluparen, entre altres treballs, la propagació de clavells. Per a tenir un esqueix de clavell amb garantia sanitària i assegurar les característiques de la varietat el procediment correcte és:

- Sanejament i micropropagació *in vitro*.
- Aclimatació en hivernacle. La planta *elite*, mantinguda en hivernacle amb malla antiinsectes (tipus *insect-proof*), origina la planta mare, de la qual s'obtenen els esqueixos comercials (figura 9).

FIGURA 9. *Esqueixos comercials arrelats. Any 2015*

Font: Joan Roig.

5. FINAL DEL SEGLE XX I PRINCIPI DEL XXI FINS AL MOMENT ACTUAL: CLAVELLS MEDITERRANIS, MINIS I NOVES TENDÈNCIES

A final dels anys setanta, s'agreugen els problemes de *Fusarium* i comencen a aparèixer obtencions amb resistència a aquest fong i altres paràmetres de qualitat diferencials de les sim; algunes de les més conegudes i cultivades van ser pallas, alice, manon, ragio di sole.

A poc a poc es consoliden dos grups de cultivars:

- *Estàndards «mediterranis»* (figura 10): tija amb una sola flor principal. Malgrat que es considera un mateix grup de cultivar amb característiques similars, les varietats presenten moltes diferències entre elles. En general, solen tenir bons paràmetres qualitius, però són poc productives i mostren diferent resistència a *Fusarium*. Algunes d'aquestes cultivars són molt noves i amb gran impacte al mercat, com castellaró, chinera, tanga. Els obtentors de moltes d'aquestes varietats són italians: Nobio, Baratta, Mansuino, Paolo Taroni, Santamaria; alguns són holandesos, com Barberet & Blanc. També tenen interès pels paràmetres qualitius i la resistència a *Fusarium* algunes obtencions de l'IRTA, com el rubesco i sobretot el gaudina; molts d'aquests obtentors també treballen en l'obtenció de varietats mini.

FIGURA 10. Grup de cultivar estàndard mediterrània. Any 1995

Font: Pere Cabot.

- *Miniatures o spray* (figura 11): en el moment de l'aparició de les primeres varietats, varen representar una revolució al mercat, ja que introduïren un nou concepte comercial: aprofitar quatre o cinc botons (més petits que els estàndards) de cada tija. Els clavells coneguts com *mini* o *spray* estan més adaptats al conreu a l'aire lliure i tenen menys requeriments de mà d'obra. Ofereixen també un ventall ampli de colors, alguns de molt originals i nous. Algunes de les moltes varietats: new elsy (vermell), tony (taronja), white elegance (blanc), tip-top (estriat), castillo (taronja), silver pink (rosa) i teddy (rosa).

Degut a la diferència de comportament agronòmic de cada varietat i per tal de valorar l'adaptació a les condicions de sòl i clima del Maresme, a partir de 1982, l'equip de la Unitat d'Horticultura Aplicada del Servei d'Investigació Agrària (SIA) de Cabrils estudien el comportament de les varietats de clavell mediterrani, italià i mini, i presenten anualment els resultats en jornades de portes obertes (Cabot i Bastardes, 1991).

El 30 de setembre de 1983 inicia l'activitat el Mercat de Flor i Planta Ornamental de Catalunya (MFiPOC) emplaçat a Vilassar de Mar (Aparicio *et al.*, 1992). I el 7 d'abril de 1984 comença l'activitat Mercabarna-Flor a Barcelona, continuador del Mercat de les Flors, que, des de 1964, es desenvolupa al carrer Lleida.

FIGURA 11. *Tiges florals de clavell miniatura o spray*

FONT: Ramon Badosa.

L'aparició constant de noves varietats va fer necessari, per tal de poder obtenir un retorn dels treballs de millora genètica a través de *royalties*, dur a terme proves per a comprovar que una varietat nova era realment diferent, homogènia i estable i que es podia incloure al registre de noves varietats. Aquests treballs es feien al centre de Cabrils de l'IRTA, a l'anomenat *Campo Testigo de Clavel*, que depenia directament de l'Instituto Nacional de Semillas y Plantas de Vivero.

Les proves de distinció, homogeneïtat i estabilitat (DHE) es basaven en la mesura dels caràcters morfològics següents:

- Paràmetres de flor: corol·la, calze, androceu i gineceu.
- Paràmetres de la tija floral: tija, fulla i brots laterals.

Les varietats registrades s'agrupaven en estàndard, mini (spray) i planta de test.

L'any 1985, l'MFiPOC acordà amb l'IRTA començar un projecte per a obtenir varietats de clavell mediterrani resistents al *Fusarium*, productives i amb bons paràmetres qualitatius. A Múrcia l'empresa Barberet & Blanch també tenia establert un programa de millora del clavell.

L'any 1988 es va crear una empresa (societat anònima) de característiques força singulars al nostre país: INORSA (Investigació Ornamental Societat Anònima) (Cabot i Bastardes, 1991).

P. Cabot, R. Badosa

Els accionistes d'INORSA en el moment de la creació eren:

- El Mercat de Flor i Planta Ornamental de Catalunya, Societat Agrària de Transformació, que aleshores tenia més de 500 associats i que aportava un 40% de les accions.
- L'IRTA, amb un 39,9% d'accions.
- Barcelona Tecnologia (empresa de capital de risc), amb un 20%.
- El Consell Comarcal del Maresme, amb una aportació del 0,11%.

El primer projecte contractat va ser el d'«obtenció de noves varietats de clavell». D'entre les quatre primeres varietats obtingudes, totes per al cultiu en test, se'n va triar una i es va denominar *clavell olímpic*, a partir d'un acord signat entre INORSA i el COB'92 l'abril de 1991.

El clavell olímpic, de color cirera, alhora càlid i perfumat, de floració abundant i continuada, va esdevenir ideal per a embellir parterres, jardineres i jardins de Barcelona i subseus olímpiques. L'acord va permetre produir gairebé un milió de plantes amb una àmplia participació del sector, també crear el Cobi jardiner del senyor Mariscal, que es va difondre a través de samarretes, testos, pins, etc. Una expedició en representació de Barcelona va fer entrega a Lausana d'una mostra de clavells olímpics que varen servir per a ornamentar la seu central del Comitè Olímpic Internacional (COI) i estar presents al jardí botànic de la ciutat. Així mateix, INORSA es va encarregar dels arranjaments ornamentals dels creuers de cinc estrelles i de fer els rams dels guanyadors de les diferents competicions dels jocs, elaborats amb espècies mediterrànies com limònim i clavell (figura 12).

En els anys de més implantació dels cultius mediterrani i mini, els subministradors de material vegetal més importants del moment eren: Barberet & Blanc, SA; Deltaplant, SL; Reus Tecniplant, SL; Suministros Hortícolas X. Àguila, SL; Carles Vicien; Selecta Italia (Fleuralia, SA); Hilverda De Boer; Santamaria; Leg & Zoneen; Van Staaveren BV (Cabot i Bastardes, 1991).

Pel que fa a les plagues, si bé continuaven causant problemes les exposades a l'apartat anterior, en aquest període causen molts problemes els atacs de fongs:

- Malalties vasculars o traqueomicosis: *Fusarium oxysporum*, *Phialophora cinerescens*.
- Malalties que n'afecten el coll o l'arrel: *Alternaria dianthii*, *Rhizoctonia solani*, *Phytophthora* spp., *Fusarium roseum*.
- Malalties aèries: *roya* o *carbó*, *Botrytis cinerea*, etc.

Per a controlar plagues i malures, es van anar substituint els tractaments indiscriminats de pesticides i fungicides, degut als problemes que generen, per mètodes de lluita biològica o lluita integrada. Aquests mètodes

Història del cultiu del clavell a Catalunya

des els comença a treballar l'equip de protecció vegetal de l'IRTA i s'apliquen a través de les agrupacions de defensa vegetal (ADV) i d'altres formes de transferència.

FIGURA 12. Ram per als guanyadors dels Jocs Olímpics de Barcelona 1992, elaborat amb limònim i clavell

FONT: Pere Cabot.

També s'estudia i es posa en pràctica el cultiu hidropònic amb recuperació de nutrients, que té l'avantatge de no requerir desinfecció del sòl ni contaminar els freàtics. Al capítol 9, «Recirculación en flor cortada: El clavell», del llibre *Recirculación en cultivos sin suelo* (Marfà, 2000), s'explica la tecnologia d'aquesta modalitat.

P. Cabot, R. Badosa

Les varietats de test, que tenen vies de distribució diferents de les de flor tallada i que han estat presents sempre en menys quantitats, es cultiven normalment en substrats i representen una modalitat de conreu diferent.

Actualment, la producció al món està basada en el cultiu de varietats mediterrànies i mini. La tendència actual és aconseguir varietats amb més productivitat i precocitat i amb una gran gamma de colors fantasia (figura 13). Això s'aconsegueix amb encreuaments de *Dianthus barbatus* amb cultivars mediterrànies. També s'obtenen varietats amb noves formes, algunes de ben curioses, perquè tenen forma i color com si es tractés d'un verd d'acompanyament floral. Els principals productors mundials són Colòmbia, Kènia i el Japó, però també comença a haver-hi plantacions a l'Iran, el Marroc, Armènia, Tunísia, l'Índia, etc. En l'àmbit de l'Estat, la producció més important es concentra a Cadis i Múrcia.

FIGURA 13. *Varietat nobbio burghundy, de l'empresa Hybrida, Itàlia*

FONT: Jordi Caballeria.

Finalment, cal esmentar que a Catalunya, dissortadament, la producció de clavell per a flor tallada té una presència testimonial, però ha augmentat de manera notable la producció de clavell en test (figura 14), majoritàriament destinat a l'exportació. Segons informació procedent de productors i distri-

Història del cultiu del clavell a Catalunya

buïdors del sector¹ se sobrepassen el milió i mig de plantes a l'any i la tendència és continuar augmentant. També es pot afirmar que, aproximadament, un 70% del consum de clavell per a flor tallada d'Espanya, encara es distribueix des de Catalunya, que, en cada conjuntura, se subministra des dels diferents països de producció.

FIGURA 14. *Hivernacle per a la producció de clavell de test. Any 2015*

Font: Llorenç Vila.

AGRAÏMENTS

Al grup Jardins i Jardiniers: Art, Ciència i Ofici als Països Catalans de la ICEA, per l'interès mostrat en la recuperació de la història d'un cultiu que va tenir tanta transcendència a escala productiva, però també social, al nostre país.

A l'Arxiu Municipal de Vilassar de Mar, per haver-nos proporcionat el recull fotogràfic procedent majoritàriament de Florimar.

A Francesc Cabot, Joan Roig, Jordi Cavalleria, Llorenç Vila, Agnès Céspedes, Anna Aldrufeu, Assumpció Batlle, Pep Roig, Àngel Farina, per les seves aportacions personals.

Al Mercat de Flor i Planta Ornamental de Catalunya.

A totes les persones que, amb el seu esforç del dia a dia en el món del clavell a Catalunya, varen fer possible que nosaltres vulguem recordar-ho i explicar-ho.

1. Experts consultats: Jordi Caballeria, Llorenç Vila i Joan Roig.

BIBLIOGRAFIA

- ALBERTOS, J.; ODRIÓZOLA, J. M. (1971). «Cultivo intensivo del clavel». *Hojas Divulgadoras* [Ministerio de Agricultura], p. 22-23.
- APARICIO, C.; COMITÈ EDITORIAL MERCAT (1992). *Mercat de Flor i Planta Ornamental de Catalunya*. Sant Andreu de Llavaneres: Puig & Bibas Distribucions.
- BADOSA, R. (1982). «L'horticultura intensiva: cultius hortícoles sota hivernacle». *L'Atzavara: Butlletí de la Secció de Ciències Naturals del Museu Comarcal del Maresme*, núm. 4: *L'agricultura del Maresme*, p. 10-13.
- CABOT, P.; BASTARDES, F. (1991). «Situación del cultivo del clavel en España». *Revista Horticultura. Horticultura Ornamental* (suplement novembre).
- CABOT, P.; LÓPEZ P. (2008). «El sector ornamental en Cataluña». *Revista Horticultura*, núm. 204 (gener), p. 38-40.
- CABOT, P.; SAN PEDRO, M. de (1991). «El subsector de la flor cortada». A: RALLO, L.; NÚEZ, F. (ed.) *La horticultura española en la CE*. Reus: Sociedad Española de Ciencias Hortícolas, p. 196-205.
- GRUP PLÈIADE (diversos autors) (1985). *El Maresme: diversitat i contrast*. Argentina: L'Aixernador: Ajuntament de Mataró, p. 51-59.
- LEONART, P.; ARDÈVOL, R.; MACIAS, P. (1981). *El Maresme: les claus de la seva contínua transformació*. Barcelona: Banca Catalana.
- MARFÀ, J. O. (coord.) (2000). *Recirculación en cultivos sin suelo*. Reus: Ediciones de Horticultura. (Compendios de Horticultura; 14)